

**PROMLUVA PAPEŽE JANA PAVLA II.
K TRIBUNÁLU ŘÍMSKÉ ROTY
U PŘÍLEŽITOSTI ZAHÁJENÍ NOVÉHO SOUDNÍHO ROKU**

Čtvrtek 1. února 2001

1. Slavnostní zahájení nového soudního roku Římské roty mi dává vhodnou příležitost se s vámi opět setkat. Srdečně zdravím všechny přítomné a jsem velmi rád, že vám mohu, drazí preláti auditoři, úředníci a advokáti, vyjádřit své nejhlubší uspokojení z pečlivé a náročné práce, jíž se zasvěcujete při vykonávání spravedlnosti ve službě Apoštolského stolce. S kvalifikovanou způsobilostí se zasazujete o ochranu svatosti a nerozlučitelnosti manželství, konečně i o posvátná práva každé lidské bytosti v souladu s prastarou tradicí věhlasného rotálního tribunálu.

Děkuji Mons. děkanovi za to, že mi za vás za všechny vyjádřil vaši náklonnosti a důvěru. Svými slovy v nás oživil vzpomínky na nedávno skončené Velké jubileum.

2. Právě rodiny patřily k velkým protagonistům jubilejních dní, jak jsem zmínil v Apoštolském listu *Novo millennio ineunte*.¹ Připomněl jsem v něm, jakým nebezpečím je rodinná instituce vystavena, přičemž jsem upozornil na to, že *in hanc potissimam institutionem diffusum absolutumque discrimen irrumpit*.² Mezi nejohroženější výzvy, s kterými je dnes církev konfrontována, patří všezaplavující kultura individualismu, která se snaží, jak to již příhodně řekl váš pan děkan, omezit a uzavřít manželství i rodinu

do soukromé sféry. Z toho důvodu považuji za vhodné pokračovat dnes ráno v některých tematických okruzích, u nichž jsem se zastavil při našich předchozích setkáních³, a tím podpořit tradiční nauku o přirozené dimenzi manželství a rodiny.

Církevní magisterium i kanonické zákonodárství obsahují četné odkazy na přirozený charakter manželství. Po té, co Druhý vatikánský koncil prohlásil v *Gaudium et spes*, že „sám Bůh je původce manželství, které má rozličná dobra a rozličné cíle“, čelí řadě problémům souvisejícím s manželskou morálkou, přičemž se odvolává na „objektivní měřítko, vzatá z přirozenosti lidské osoby a jejích činů“.⁵ Podobně i oba kodexy, které jsem uvedl na veřejnost, podávají definici manželství a přitom potvrzují, že *consortium totius vitae* je „zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí“.⁶

V klimatu utvářeném stále více působící sekularizací a zcela soukromým pojetím manželství a rodiny se tato pravda nejen nerespektuje, ale je i otevřeně zpochybňována.

3. Již kolem samotného pojmu „přirozenost“ vznikla celá řada nedorozumění. Především se opomnělo její metafyzické pojetí,

a přitom právě na něj se odkazují výše citované církevní dokumenty. Dále se projevuje snaha redukovat to, co je specificky lidské, na oblast kultury, a to tím, že se požaduje, aby každý člověk byl tvořivý a jednal jak na individuální, tak na sociální úrovni zcela autonomně. Z tohoto úhlu pohledu by pak vše přirozené představovalo čistě fyzikální, biologický a sociologický fakt, se kterým by každý mohl za pomoci techniky zacházet podle svých zájmů.

Opozice mezi kulturou a přirozeností připravuje kulturu o jakýkoli objektivní základ a vydává ji napospas libovůli a moci. Velmi jasně to pozorujeme v současných snahách zrovnoprávnit svazky *de facto*, včetně svazků homosexuálních, s manželstvím, a tím tedy popřít jeho přirozený charakter.

Čistě empirické pojetí přirozenosti zcela brání pochopit, že lidské tělo není něco vně člověka, ale že spolu s duchovní a nesmrtelnou duší tvoří vnitřní princip této jednotné bytosti, totiž lidské bytosti. O tom jsem pojednal v encyklice *Veritatis splendor*⁷, kde jsem upozornil na morální důležitost této doktríny, tolik významné pro manželství a rodinu. Ve falešných spiritualismech lze totiž snadno vyhledávat pseudo-platnost toho, co je v rozporu s duchovní skutečností manželského svazku.

4. Církev, tím že učí, že manželství je přirozená skutečnost, ukazuje pravdu, rozumem vysvětlenou jako dobro pro manžele i společnost a potvrzenou zjevením našeho Pána, který manželský svazek přímo úzce spojuje s „počátkem“⁸, o němž se mluví v Genesis: „*jako muže a ženu je stvořil⁹ a stanou se jedním tělem¹⁰.*“

Avšak to, že Ježíš ze své autority přirozenou danost [manželství] schvaluje a povyšuje ji na svátost, nijak neospravedlňuje současnou, bohužel velmi rozšířenou, tendenci idealizovat pojetí manželství – jeho povahu, podstatné vlastnosti i konečný cíl – a přitom se dožadovat koncepce, která by byla jiná, ale platná pro věřícího i nevěřícího, katolíka i nekatolíka, jako by svátost byla nikoli sama přirozená danost, ale jen jakýsi dodatek, realita mimo tuto přirozenou danost, která je rozumem jasně prokazatelná a kterou Kristus naplnil a vyvýšil jako znamení spásy a prostředek k jejímu dosažení.

Manželství není jen nějaký svazek, který lze utvořit podle nejrůznějších kulturních modelů. Každý muž a žena v sobě mají přirozený sklon spojit se v manželství. Manželství však, jak říká jasně sv. Tomáš Akvinský, je přirozené ne proto, že „by bylo výsledkem nutnosti vycházející z přirozených principů“¹¹, ale protože to je skutečnost, „k níž přirozenost směřuje, která se ovšem naplňuje svobodným rozhodnutím“¹². Proto jakákoli opozice mezi přirozeností a svobodou i přirozeností a kulturou je zcela zavádějící.

Když nahlížíme na historickou i současnou podobu manželství, máme často tendenci zdůrazňovat rozdíly, a tím relativizovat samotnou existenci přirozeného plánu spojení muže a ženy. Avšak mnohem realističtější je uvést, že spolu s obtížemi, omezeními a odchýleními má každý muž a každá žena ve svém bytí hluboce zakořeněný sklon, který není plodem jejich tvořivosti a který svými podstatnými rysy dalece přesahuje historické i kulturní rozdíly.

Existuje totiž jen jeden způsob, jak se může pravé bohatství a různorodost všeho, co je podstatně lidské projevit: být věrný nárokům své vlastní přirozenosti. Také v manželství jsou žádoucí harmonie mezi rozmanitými projevy a dokonalá jednota nejenom teoreticky možné, ale skutečně zaručené, pokud člověk věrně dostává přirozeným nárokům, jež jsou na něj kladeny. Ostatně každý křesťan ví, že v tomto ohledu se může spolehnout na sílu milosti, schopné uzdravit přirozenost zraněnou hříchem.

5. *Consortium totius vitae* vyžaduje vzájemné darování manželů.¹³ Toto osobní darování však musí být specifikováno konkrétním postupem a trvalým základem. Přirozené chápání manželství nám ukazuje, že manželé se sjednocují právě jako lidé s rozdílným pohlavím a s veškerým bohatstvím, včetně toho duchovního, které s sebou tato rozdílnost na lidské rovině přináší. Manželé se spojují jako člověk-muž a člověk-žena. Odkázání na přirozenou dimenzi jejich mužství a ženství je rozhodující pro pochopení podstaty manželství. Osobní vztah v manželství se buduje právě na přirozené rovině podmíněné mužstvím a ženstvím každé lidské bytosti.

Pole působnosti manželů, tedy i jejich manželských práv a povinností, pak vychází z jejich bytí, které je zároveň i základem pro jejich konání. Tímto způsobem proto muž a žena na základě zcela jedinečného úkonu vůle, tj. souhlasu¹⁴, mezi sebou svobodně vytváří vztah, předjímaný již jejich přirozeností, který od nynějška představuje pro oba pravou cestu jejich povolání, na níž mohou realizovat svou vlastní osobnost jako odpověď na Boží plán.

Narižení dosáhnout přirozených manželských cílů – dobro manželů, plození a výchova dětí – je přítomno v nitru každého muže i ženy. Tato teologická charakteristika je rozhodující pro pochopení přirozené dimenze svazku. Proto přirozený charakter manželství chápeme lépe, když jej neoddělujeme od rodiny. Manželství a rodina jsou neoddělitelné, protože mužství a ženství sezdaných osob je nepřetržitě otevřeno daru dětí. Bez takové otevřenosti by ani nemohlo existovat dobro manželů hodné takového jména

I podstatné vlastnosti manželství – jednota a nerozlučitelnost – jsou včleněny do samotného bytí manželství, v žádném ohledu to nejsou zákony postavené mimo ně. Jedině je-li považováno za svazek, který povzbuzuje člověka k realizování jeho přirozených vztahů ve struktuře, jež zůstává působením jeho osobního života v podstatě nezměněna, může manželství stát nad proměnami života, úsilím a dokonce i krizemi, kterými často lidská svoboda uskutečňující své závazky prochází. Domníváme-li se naopak, že manželský svazek je založen výhradně na osobních přednostech, zájmech a přitažlivosti, nebude se již evidentně jevit jako přirozená skutečnost, ale jako situace závislá na momentální vytrvalosti vůle ve vztahu ke stálosti náhodných skutků a pocitů. Pouto vzniká bezpochyby souhlasem, tj. aktem vůle muže a ženy, tento souhlas ovšem pouze aktualizuje pravomoc, která v přirozenosti muže i ženy již existuje. A proto se nerozlučitelná síla svazku zakládá na faktu, že svazek, který mezi sebou muž a žena svobodně uzavřeli, je přirozený.

6. Z těchto ontologických předpokladů se vyvozují mnohé důsledky. Omezím se jen na

uvedení těch, které jsou v kanonickém manželském právu obzvláště důležité a aktuální. Ve světle faktu, že manželství je přirozenou skutečností, můžeme snadno pochopit přirozený charakter způsobilosti k manželství: „*Omnes possunt matrimonium contrahere, qui iure non prohibentur*“⁴⁵. Žádná interpretace těchto norem ohledně nezpůsobilosti k uzavření manželství⁴⁶ by nebyla správná, kdyby se tato zásada nevyužívala užitečně v praxi: „*Ex intima hominis natura* – tvrdil Cicero – *haurienda est iuris disciplina*“⁴⁷.

Výše citovaná norma kánonu 1058 bude znít ještě jasněji, uvědomíme-li si, že manželský svazek se ze své přirozenosti týká samotného mužství a ženství těch, kdo manželství uzavřeli. Nejedná se tedy o to, že by svazek nutně od smluvních stran vyžadoval mimořádné vlastnosti. Kdyby tomu tak bylo, manželství by se redukovalo na pouhé faktické sloučení dvou osob a jejich vlastností a jeho trvání by pak záviselo jedině na existenci nijak blíže definované mezilidské náklonnosti.

Pro současnou velmi rozšířenou mentalitu se může zdát, že je tato vize v rozporu s požadavky na lidský vztah. Těžko pochopitelná se pak pro ni jeví možnost, kdy skutečné manželství ztroskotá. Vysvětlení vychází z kontextu celkového lidského a křesťanského pohledu na existenci. Teď ovšem není ta pravá chvíle na prohloubení pravd, které tuto otázku osvětlují – obzvláště pravdy o lidské svobodě v současné situaci, kdy přirozenost padla, avšak byla vykoupěna, dále pravdy o hříchu, o odpuštění či o milosti.

Bude dostačující, když připomeneme, že ani manželství nestojí mimo logiku Kristova kří-

že, který vyžaduje úsilí a oběti, zároveň v sobě nese bolest a utrpení, ale – přijme-li člověk Boží vůli – nebrání plné a autentické lidské realizaci, a to v pokoji a vyrovnanosti ducha.

7. Samotný akt manželského souhlasu chápeme lépe ve vztahu k přirozené dimenzi spojení. Tento akt je totiž objektivním záchytným bodem, na nějž člověk vztahuje prožívání své přirozené náklonnosti. Proto je skutečný souhlas něčím normálním a prostým. Není realistické představovat jej jako přilnutí k nějakému kulturnímu schématu nebo k pozitivnímu zákonu, protože hrozí, že se tím zbytečně zkomplikuje potvrzení platnosti manželství. Jde o to vidět, zda manželé opravdu přijali za své kromě identity toho druhého i přirozenou podstatnou dimenzi svého manželského svazku, který ze své podstaty předpokládá věrnost, nerozlučitelnost a potenciální mateřství/otcovství jakožto dobra, obsaženého ve spravedlivém vztahu.

„Ani ta nejhlubší a nejpronikavější právní věda – varoval papež Pius XII v blahé paměti – by nemohla stanovit jiné kritérium pro rozlišení nespravedlivých zákonů od spravedlivých, pouhé zákonné právo od skutečného zákona; kritérium, které lze rozeznat již ve světle rozumu tvořícího součást přirozenosti věcí i samotného člověka; kritérium zákona vepsaného Stvořitelem do lidského srdce a viditelně potvrzeného ve zjevení. Nechce-li se zákon a právní věda vzdát jediného průvodce schopného vést je po správné cestě, musí uznat „etické povinnosti“ jako objektivní normy platné i pro právní řád.“⁴⁸

8. Před blížícím se závěrem bych se ještě rád krátce zastavil u vztahu mezi přirozeným

charakterem manželství a jeho svátostí, a to proto, že po Druhém vatikánském koncilu se objevily četné snahy oživit nadpřirozený charakter manželství prostřednictvím teologických a pastoračních výkladů a výkladů kanonického práva bez spojitosti s tradicí, zároveň se objevila snaha vyžadovat víru jako podmínku k manželství.

Na začátku svého pontifikátu, v roce 1980, kdy skončila biskupská synoda o rodině, na níž se o tomto tématu jednalo, jsem se k němu vyjádřil ve *Familiaris consortio* těmito slovy: „Svátost manželství má vzhledem k ostatním svátostem tuto zvláštnost: jako svátost obsahuje skutečnost, která už je dána v řádu stvoření. Je to tentýž manželský svazek, který ustanovil Stvořitel ‘na počátku’⁴⁹. Abychom tedy vymezili skutečnost, která byla již od počátku spojena s ekonomií spásy a v plnosti časů patří k sedmi svátostem ve vlastním smyslu slova Nové smlouvy, je třeba se výhradně odkazovat na přirozenou skutečnost, představenou v Písmu svatém v knize Genesis²⁰. Stejně se zachoval i Ježíš, když mluvil o nerozlučitelnosti manželského svazku²¹, a svatý Pavel, když objasňoval charakter „velkého tajemství“, které v sobě manželství nese a které se „vztahuje na Krista a na církve“²².

Oproti ostatním sedmi svátostem se manželství jakožto *signum significans et conferens gratiam* jako jediné nevztahuje na konání orientované výhradně na bezprostřední dosažení nadpřirozených cílů. Cílem manželství, nikoli prvotním, ale vlastním jeho „přirozené povaze“ je totiž *bonum coniugum a prolis generatio et educatio*²³.

V jiné perspektivě by se mohlo svátostné znamení chápat jako odpověď víry a křesťanského života manželů, což by jej zbavilo objektivního základu, takže by nebylo možné zařadit jej mezi skutečné křesťanské svátosti. Oslabení přirozené dimenze manželství a redukování na pouhou subjektivní zkušenost v sobě tudíž implicitně nese i popření jeho svátostnosti. A naopak správné pochopení svátostnosti v křesťanském životě vede k opětovnému uznání jeho přirozené dimenze.

Na druhé straně, kdybychom chtěli klást svátosti podmínky úmyslu nebo víry, stojící výše než podmínka uzavřít manželství podle plánu, který měl Bůh od „počátku“ – mimo závažná rizika, která jsem vyjmenoval v *Familiaris consortio*²⁴: nepodložené a diskriminující úsudky, pochybnosti o platnosti uzavřeného manželství, zvláště ze strany pokřtěných nekatolíků – nevyhnutelně by to vedlo ke snaze oddělit manželství křesťanů od manželství všech ostatních lidí. To by ovšem bylo hluboce v rozporu s pravým smyslem Božího plánu, podle něž je právě skutečnost stvoření oním „velkým tajemstvím“, které se vztahuje na Krista a na církve.

9. To jsou tedy, drazí preláti auditoři, úředníci a advokáti, některé myšlenky, které mi ležely na srdci a o které jsem se s vámi chtěl podělit a tím nasměrovat a podpořit vaši důležitou službu Božímu lidu.

Pro každého z vás a pro vaši každodenní práci vyprošuji zvláštní ochranu přesvaté Panny Marie, *Speculum iustitiae*, a z celého srdce uděluji své apoštolské požehnání vám i vašim blízkým a všem studentům *Studio rotale*.

Překlad Lucie Miklošková

Poznámky

¹ srov. *Novo millennio ineunte*, čl. 10, AAS 93 (2001), s. 273.

² „tuto hlavní instituci zasáhla široká a radikální krize“ – srov. *ibid.*, čl. 47.

³ srov. *Promluva k Římské rotě* z 28. ledna 1991, AAS 83, s. 947-953 a z 21. ledna 1999, AAS 91, s. 622-627.

⁴ *Gaudium et spes*, čl. 48.

⁵ *ibid.*, čl. 51.

⁶ CIC kán. 1055, CCEO kán. 776 1.

⁷ srov. *Veritatis splendor*, čl. 46-60, AAS 85 (1993), s. 1169-1174.

⁸ *Mt* 19, 4-8.

⁹ *Gn* 1, 27.

¹⁰ *ibid.*, 2, 24.

¹¹ *Summa Theol.* Suppl., q. 41, a. 1, in c.

¹² *ibid.*

¹³ srov. CIC kán. 1057 2, CCEO kán. 817 1.

¹⁴ CIC kán. 1057 2, CCEO kán. 817 1.

¹⁵ „Manželství mohou uzavřít všichni, kterým to právo nezakazuje.“ – CIC kán. 1058, CCEO kán. 778.

¹⁶ srov. CIC kán. 1095, CCEO kán. 818.

¹⁷ „Právní věda musí vycházet z vlastní lidské přirozenosti.“ – Cicero: *De Legibus II.*

¹⁸ *Promluva k Římské rotě*, 13. listopadu 1949; AAS 41, s. 607.

¹⁹ *Familiaris consortio* čl. 68, AAS 73, s. 163.

²⁰ *Gn* 1, 27; 2, 18-25.

²¹ srov. *Mt* 19, 3-12; *Mk* 10, 1-2.

²² srov. *Ef* 5, 32.

²³ CIC kán. 1055.

²⁴ *Familiaris consortio* čl. 68 1c, s. 164-5.